

Gældsbevis på kirkevæg afslører udbredt skriftkultur i middelalderen

30.5.2023 07:31:00 CEST [Nationalmuseet - Museer, forskning og bevaring](#)

Del

Unik indskrift med både runer og latinske bogstaver på dansk kirkevæg viser, at også folk i små landsbysamfund havde en avanceret brug af skrift i middelalderen. Det åbner for helt nye perspektiver i vores forståelse af middelalderen.

I over 100 år har en indskrift på en kirkevæg i Sønder Asmindrup Kirke ved Holbæk undret eksperter, som ikke har været i stand til at tyde skriften – før nu.

Indskriften består af to linjer. Den øverste linje er skrevet på gammeldansk (middelalderens sprog) med runer og blev allerede i 1909 aflæst som 'Toke tog sølv til låns af Ragnhild'. Men den nederste linje har hidtil været ulæselig for eksperterne. Den er skrevet med både runer og bogstaver.

Nu er det imidlertid lykkedes Nationalmuseets skriftforsker og runolog Lisbeth Imer at afkode teksten i samarbejde med Anders Leegaard Knudsen, der er seniorredaktør på Diplomatarium Danicum – Danmarks Riges Breve, som udgiver dokumenter fra middelalderen. Og resultatet åbner for helt nye perspektiver i vores forståelse af middelalderen.

Den nederste linje viser sig nemlig at være en dato – "2. maj i det frelsens år 1210" – og det betyder, at indskriften kan tolkes som et fuldgyldigt gældsbevis. Altså et juridisk dokument.

"Det er unikt i dansk sammenhæng og sjældent internationalt," siger Lisbeth Imer.

Udbredt skriftkultur på landet

Tilsvarende juridiske dokumenter er typisk kun bevaret på pergament og fra de allerøverste samfundslag – ofte kun fordi de findes bevaret i en yngre kopi. Den nye opdagelse viser, at der i middelalderen var en udbredt skriftkultur.

"Hidtil har vi næsten ikke haft nogen viden om, hvordan aftaler blev truffet, eller i hvor høj grad man anvendte skrift. Vores viden om det har så at sige henligget i mørke, og der har kun været nogle ganske få og spredte vidnesbyrd om skriftbrugen. Indskriften i Sønder Asmindrup viser, at der blev indgået skriftlige aftaler blandt hvad vi må tro var almindelige bønder på et tidligt tidspunkt i middelalderen – det vidste vi simpelthen ikke før," siger Lisbeth Imer.

Selvom indskriften er kort og fra et lille sogn ude på landet, er den udtryk for en ret professionel håndtering af skrift blandt sognebørnene, som sagtens kan måle sig med den håndtering af skrift, der foregik i kongens kancelli blandt professionelle skrivere, mener Anders Leegaard Knudsen.

"Det er virkelig unikt, jeg har aldrig set et gældsbevis som en indskrift før, og så er det meget opsigtsvækkende, at man har blandet to skriftsystemer – runer og latinske bogstaver – og brugt romersk datering, som er lidt avanceret. De har været dygtige og mestret to sprog, hvilket vidner om en vis form for dannelse. Derfor tror jeg ikke, forfatteren

har været en almindelig bonde, men snarere sognepræsten eller en højere rangeret gejstlig,” siger Anders Leegaard Knudsen.

Ved hoffet skrev man oftest på latin og med bogstaver, mens kirkeindskriften hovedsageligt er skrevet på modersmålet og med runer. Og hvor kongens dokumenter næsten alle har at gøre med statens interesser, beskæftiger indskriften i Sønder Asmindrup sig med almindelige bønder ude på landet.

”Netop dét gør den så interessant, for det viser, at skrift formentlig var mere anvendt og udbredt, end vi ellers har troet. Gældsbeviset er en seriøs anvendelse af skrift, det var ikke bare et navn, der for sjov er indridset i væggen. Det viser, at en ret avanceret brug af skrift også fandt sted ude på landet, og det er ikke noget, vi har set så gode eksempler på før,” siger Lisbeth Imer.

Få paralleller i verden

Indskriften er så sjælden, at der så vidt vides kun findes tilsvarende eksempler tre steder i verden:

- I Fole Kirke på Gotland findes en tilsvarende indskrift ”Dette er kirkepræsternes og sognemændenes vidnesbyrd, at Hellvi-boerne ejer retten til at bruge kirkevejen gennem Lille Foles gård’. (Der har åbenbart været stærke meninger om, hvem der måtte benytte et vejstykke!)
- I Sankt Sophia-katedralen i Kiyv i Ukraine findes en detaljeret opgørelse om salg af et stykke jord skrevet på væggen.
- Og i Sankt Panteleimon-kirken i Galich, Rusland, har man ristet fyrstens dom i en skyldnersag på væggen.

Indskrifter på kirkevægge

Indskrifter på kirkevægge er ikke noget særsyn i sig selv. I omkring 50 kirker i det gammeldanske område (inkl. Skånelandene) er der omkring 200 enkeltstående indskrifter, der er kradsat ind i kalkpudsen på væggen. Her finder man talrige bønner og navne, skrevet med både runer og bogstaver, og nogle kirkevægge ligner skoletavler, som ingen har visket ud efter dagens sidste time.

Det vidner måske om, at noget af den skrifttræning – som i sagens natur må have fundet sted – foregik i kirken, mener Lisbeth Imer og påpeger, at gældsbeviset adskiller sig fra disse indskrifter som en seriøs, juridisk tekst.

Formentlig har der været lignende gældsbeviser på flere danske kirkevægge, men da de i forbindelse med reformationen blev kalket over, er mange af indskrifter gået tabt – eller står endnu skjult under kalken.

Det kan undre, at der ikke står, hvor meget sølv Toke lånte. Men der fandtes formentlig en kopi af gældsbeviset, mener Lisbeth Imer, som kan have været et stykke træ eller et andet materiale, der ikke er bevaret til i dag.